

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ О.М. БЕКЕТОВА

БИЧЕНКО ЛЮДМИЛА АНАТОЛІВНА

УДК 332.145:58.26

**РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНУ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ АГЛОМЕРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і
регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків -2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті міського господарства імені О.М. Бекетова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор наук з державного управління, професор, Заслужений будівельник України
Бабаєв Володимир Миколайович,
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, ректор.

Офіційні опоненти – доктор економічних наук, професор
Бутко Микола Петрович,
Чернігівський національний технологічний університет Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри менеджменту інноваційної діяльності та державного управління;

кандидат економічних наук, доцент
Красноносова Олена Миколаївна,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України,
старший науковий співробітник відділу проблем розвитку регіональної економіки.

Захист відбудеться *«04» грудня 2015 р. о 10-00 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.089.01 у Харківському національному університеті міського господарства імені О.М. Бекетова за адресою: 61002, м. Харків, вул. Революції, 12, конференц-зал №1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова (61002, м. Харків, вул. Революції, 12).

Автореферат розісланий *«04» листопада 2015 року*.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. В. Кадничанський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність роботи. Розвиток країни та її регіонів залежить від рівня розвитку міських агломерацій, що складаються з інтенсивно взаємодіючих міських та сільських поселень у безпосередній близькості один від одного та пов'язані інтенсивними економічними, виробничими, комунально-побутовими, трудовими, культурними, рекреаційними та природоохоронними зв'язками. Насамперед, міська агломерація характеризується наявністю великого, переважно багатофункціонального міста, навколо якого сформувалась високоурбанізована індустріально розвинена прилегла зона. Проте міста та населені пункти, інтегруючись в єдине просторове утворення, зберігають свою адміністративну незалежність.

Побічними наслідками динамічної урбанізації та агломерування стало зростання внутрішніх диспропорцій у рівнях соціально-економічного розвитку і умовах життя регіональних центрів і регіональної периферії, наявність нераціональних маятникових міграцій, монопольного зростання вартості землі і природних ресурсів, зростання вартості життя, загостренні екологічної кризи. Наростання територіальних диспропорцій актуалізує доцільність оцінки впливу агломераційних процесів на рівень соціально-економічного розвитку регіонів та розробки заходів щодо обмеження неконтрольованого зростання великих міст та агломерацій і стимулювання розвитку периферійних депресивних територій. Скорочення негативного потенціалу агломерованих територій є одним з основних завдань реалізації регіональної політики України на сучасному етапі.

Проблемам урбанізації та розвитку територій присвячені роботи багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників. Питаннями регулювання соціально-економічного розвитку регіонів присвячені роботи таких науковців, як В.С. Агалакова, Є.Б. Алаєва, П.М. Алампієва, І.В. Арженовського, В.С. Більчака, М.П. Бутка, А.Г. Гранберга, О.В. Васил'єва, З.В. Герасимчук, О.М. Красноносової, В.І. Сергієнка. Серед досліджень, присвячених проблематиці реорганізації адміністративно-територіального устрою України заслуговують на увагу роботи В.М. Бабаєва, О.В. Бойко-Бойчука, П.Т. Бубенка, О.В. Димченко, О.А. Карлової, Н.О. Кондратенко, В.С. Куйбіди, В.П. Решетило, В.Б. Родченка, І.М. Салія та інших. Переважна частина науковців займається питаннями визначення ролі та місця великих міст та агломерацій у наявній або перспективній системі адміністративно-територіальної організації влади. Ці питання висвітлені у роботах А.Є. Ачкасова, Є.С. Губанової, В.А. Ільїна, С.І. Іщука, Г.М. Лаппа, А.Ф. Мельник, Г.Л. Монастирського, Н.В. Петрова, В.Т. Семенова та інших.

Сьогодні невирішеним завданням залишається створення рівних умов розвитку населених пунктів агломераційного і периферійного типу регіону, а також створення на цих територіях єдиного ринку праці, споживчого ринку, розвиненої інфраструктури і реалізації пріоритетних проектів соціально-економічного розвитку регіону.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося в рамках науково-дослідницької роботи кафедри управління проектами в міському господарстві і будівництві за темою «Сучасні технології управління міським і регіональним розвитком» (державний реєстраційний номер теми 0107000025, 2010 р). Особистий внесок автора у

виконання НДР полягає в обґрунтуванні необхідних змін в реорганізації адміністративно-територіального устрою України з урахуванням впливу агломераційних процесів на регіональному рівні.

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо регулювання соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням агломераційних процесів.

Реалізація визначеної мети передбачає розв'язання таких завдань:

- уточнити поняття “агломерація”, її структури та особливостей функціонування для виявлення можливості оцінки агломераційного ефекту;
- удосконалити класифікацію агломерацій за основними ознаками розвитку;
- визначити зміст поняття «агломераційний процес» у регулюванні соціально-економічного розвитку регіону;
- встановити рівень розвитку внутрішніх зв'язків населених пунктів регіону;
- визначити напрями формування конкурентоздатних агломераційних форм розселення з метою оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіону;
- запропонувати підходи до визначення тенденцій розвитку населених пунктів регіону, виходячи з їх наявного соціального і економічного стану;
- розробити підходи до забезпечення інституціонального регулювання соціально-економічного розвитку регіону.

Об'єктом дослідження є процес соціально-економічного розвитку регіону і його тенденції за основними визначальними складовими.

Предметом дослідження є теоретичні та науково-методичні засади регулювання соціально-економічного розвитку під впливом агломераційних процесів.

Методи дослідження. У роботі використані загальнонаукові та спеціальні методи теоретичного й емпіричного дослідження, а саме: логіко-діалектичний метод пізнання – для уточнення дефініцій, визначення напрямків розвитку міських агломерацій; системного аналізу – для вивчення зв'язків між явищами та процесами соціально-економічної діяльності, розгляду цілісності складних систем, розробки альтернативних варіантів вирішення проблем і вибору оптимального варіанту; статистичного та економічного аналізу – для вивчення динаміки розвитку міських агломерацій, порівняльного аналізу – для зіставлення особливостей соціально-економічних процесів в міській агломерації; графічний (матричний) метод – для позиціювання населених пунктів регіону на матриці агломераційного і периферійного типів розвитку.

Інформаційною базою дисертаційної роботи є статистичні дані, Закони України, Укази Президента України та Постанови Кабінету Міністрів України, інформаційно-аналітичні матеріали та науково-методичні розробки, монографічні дослідження та публікації в періодичних виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні існуючих теоретичних положень та застосування нових методичних підходів до регулювання соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням агломераційних процесів, а саме:

удосконалено:

- понятійний апарат просторово-територіальних утворень, який, на відміну

від існуючих, дає можливість визначити агломерацію як цілісну соціально-економічну систему регіону, що виникає на базі великого міста та прилеглих високоурбанізованих територій та поєднує такі компоненти як: майнові комплекси населених пунктів, їх міжгалузеві зв'язки, системи комунікацій, інфраструктуру, що створює емерджентні властивості та дозволяє отримати агломераційний ефект у вигляді синергії територій регіону;

- класифікацію міських агломерацій шляхом поєднання основних ознак - кількість центрів розвитку продуктивних сил і народногосподарські функції, що дає можливість здійснення перспективної оцінки процесу агломерування регіону як розширення ядра концентрації, у якому відбуваються структурні, технологічні і інституційні зміни та поява нових властивостей просторово-територіальних утворень;

- зміст поняття агломераційний процес, який, на відміну від існуючих, відображає сукупність процесів, спрямованих на створення спільних соціально-економічних інтересів міста-ядра та прилеглих територіальних громад, об'єднаних стійкими економічними, суспільними, технологічними, інфраструктурними, інноваційно-інвестиційними зв'язками, а також відносинами щодо використання потенціалу територій шляхом зростання і концентрації продуктивних сил, збільшення росту населення, концентрації видів діяльності;

- оцінювання рівня соціально-економічного розвитку населених пунктів регіону, для якого критерієм зонування визначено відстань від населених пунктів до ядра міської агломерації, що дало можливість враховувати не тільки близькість розташування населеного пункту до ядра агломерації, а і його ресурсний потенціал для подальшого розвитку внутрішніх зв'язків;

дістали подальшого розвитку:

- оцінювання впливу агломераційних процесів, яке, на відміну від існуючих, ґрунтується на використанні секторного підходу до визначення рівня соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням розміщення транспортних коридорів, що дозволяє визначити напрями формування конкурентоздатних агломераційних форм розселення, які сприяють підвищенню якості життя населення, ефективності роботи галузей економіки населених пунктів і можливостей використання їх соціально-економічного потенціалу;

- класифікація населених пунктів регіону з урахуванням агломераційних процесів шляхом поєднання зонального та секторного підходів, що дозволяє визначити тип розвитку населеного пункту (агломераційного або периферійного) за інтегральною компонентою соціально-економічного розвитку регіону та щільністю населення для позиціонування на матриці агломераційного і периферійного типів розвитку населених пунктів регіону з метою визначення стратегічних пріоритетів його подальшого розвитку (моноцентричного або поліцентричного);

- підходи щодо забезпечення регулювання соціально-економічного розвитку регіону (в тому числі інституціонального) з урахуванням впливу агломераційних процесів шляхом створення ради з питань агломераційного розвитку, діяльність якої спрямована на формування стратегічних планів розвитку і реалізацію пріоритетних проектів з метою підвищення конкурентоздатності населених пунктів регіону.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення, які викладені в дисертації, доведені до рівня практичних

рекомендацій. Впроваджено розроблені дисертантом підходи щодо забезпечення інституціонального регулювання соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням впливу агломераційних процесів у роботу Харківської обласної ради (м. Харків, довідка № 01-44/912 від 12.05.2015 р.); наукові результати дисертаційної роботи щодо методів оцінки розвитку регіону були використані у роботі Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (м. Харків, довідка № 03-48/2013 від 12.05.2015 р.); наукові розробки дисертаційної роботи були використані у роботі Дергачівської районної ради, зокрема, впровадження нових напрямів цільового сценарію стратегії розвитку Харківської області (м. Дергачі, довідка № 02-22/246 від 14.05.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею, в якій вирішується конкретне наукове завдання щодо регулювання соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням впливу агломераційних процесів. Усі сформульовані висновки та пропозиції ґрунтуються на власних дослідженнях автора. З наукового дослідження, опублікованого у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача. Внесок автора у колективні опубліковані праці конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів досліджень. Наукові ідеї, основні положення та результати дисертаційного дослідження були оприлюднені та схвалені на заходах та науково-практичних конференціях, а саме: «Європейські орієнтири муніципального управління» (Київ, 2008 р.), «Антикризові механізми регіонального та муніципального розвитку» (Київ, 2010 р.), «Сталий розвиток міст. Управління проектами і програмами міського і регіонального розвитку» (Харків, 2010 р.), «Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення діяльності органів влади (Полтава, 2011 р.), «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (Тернопіль, 2011 р.), «Стратегія розвитку сучасного міста» (Сімферополь, 2012 р.), «Завдання державного, регіонального та муніципального управління в контексті нових реалій національного розвитку» (Київ, 2012р.), «Сталий розвиток міст. Управління проектами і програмами міського і регіонального розвитку» (Харків, 2012 р.), «Сталий розвиток підприємств, регіонів, країн» (Дніпропетровськ, 2012 р.), «Актуальні соціально-економічні та правові проблеми розвитку України та її регіонів» (Одеса, 2013 р.), «Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правових простір» (Маріуполь, 2013 р.), «Соціально-економічний розвиток України та регіоні: проблеми науки та практики» (Харків, 2013 р.), «Інноваційні підходи та механізми державного та муніципального управління» (Київ, 2013 р.), «Управління проектами в умовах транзитної економіки» (Одеса, 2013 р.).

Публікації. За результатами виконаного дослідження опубліковано 40 наукових праць, з них: 16 статей у наукових фахових виданнях, 24 публікації в збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій 13,2 друк. арк., з них особисто авторів належить 8,3 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 269 сторінок, обсяг основного тексту – 198 сторінок. Дисертація містить 22 таблиці, 88 рисунків та 15 додатків – на 51

сторінці. Список використаних джерел складається з 255 найменувань на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, вказано на зв'язок дисертації з науковими програмами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, сформульовано положення наукової новизни, обґрунтовано теоретичну та практичну цінність.

У першому розділі «Теоретичні засади розвитку агломераційних процесів на регіональному рівні» уточнено категорійно-понятійний апарат просторово-територіальних утворень, запропоновані теоретичні підходи до розуміння сутності соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням впливу агломераційних процесів та узагальнено закордонний досвід управління розвитком міських агломерацій на регіональному рівні.

У процесі дослідження сутності категорій «регіон», «район», «місто», «агломерація» уточнено понятійний апарат просторово-територіальних утворень, що дає можливість визначити агломерацію як соціально-економічну систему регіону, яка включає в себе регіональні міжгалузеві зв'язки населених пунктів, їх майнових комплексів, промислових і транспортних зв'язків, систем комунікацій, що дозволяє отримати агломераційний ефект і сприяє соціально-економічному розвитку регіону. В результаті морфологічного аналізу поняття «агломерація» визначено ієрархію спільних ознак дефініції, за якою найбільш домінуючою є наявність регіональних міжгалузевих зв'язків. Аналіз літературних джерел щодо з'ясування сутності міських агломерацій дозволив розробити узагальнену класифікаційну матрицю міських агломерацій (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікаційна матриця міських агломерацій

Класифікаційні ознаки агломерацій	моноцентричні	біцентричні	поліцентричні
Моно-функціональні	Один центр розвитку, одна народногосподарська функція	Два центри розвитку, одна народногосподарська функція	Декілька центрів розвитку, одна народногосподарська функція
Полі-функціональні	Один центр розвитку, декілька народногосподарських функцій	Два центри розвитку, декілька народногосподарських функцій	Декілька центрів розвитку, декілька народногосподарських функцій

Ідентифікація міської агломерації за запропонованою матрицею є основою обґрунтування пріоритетних напрямків прогресивних змін, найбільш важливих управлінських впливів. Виходячи з цього поєднано класифікаційні ознаки міських агломерацій одночасно за двома основними критеріями (за кількістю центрів розвитку продуктивних сил та за народногосподарськими функціями) і зведено їх у класифікаційну матрицю, що дозволяє зробити висновок про можливість змін у розвитку регіонів України у напрямку поліцентризму (декілька центрів розвитку та багатфункціональність за народногосподарськими функціями).

Уточнено зміст поняття «агломераційний процес», що розглядається як динамічний процес розвитку територій, які характеризуються високим соціально-економічним потенціалом, розвиненою інфраструктурою,

сприятливими умовами розвитку бізнесу, що дає можливість визначати основні тенденції розвитку регіону і враховувати їх при розробці регіональних програм і стратегій в залежності від наявного соціального і економічного стану. Автором проведено згрупування складових розвитку агломераційних процесів (рис.1).

Рис. 1. Мета, завдання та структура агломераційних процесів на регіональному рівні

Частина цих складових впливає на розвиток ззовні (вплив держави, міжнародних організацій, процеси глобалізації і інше), інша частина факторів генерується на рівні агломерації і значною мірою залежить від рівня управлінських рішень місцевої влади. Внутрішні фактори (ендогенні чинники розвитку) є ресурсними (потенціал регіону) та регулятивними (можливість управлінського впливу на процес соціально-економічного розвитку територій).

Автором розроблено структурно-логічну схему оцінки впливу агломераційних процесів на соціально-економічний розвиток регіону, яка дає можливість розробити рекомендації щодо регулювання концентрації соціально-економічних чинників просторово-територіальних утворень регіону (рис. 2).

Спрогнозовані позитивні наслідки впливу агломераційних процесів на розвиток регіону, до яких можна віднести: високі можливості залучення

природних ресурсів в межах міжрегіональних зв'язків; створення спільних об'єктів транспортної та комунальної інфраструктури; покращення рівня і якості обслуговування населення; реалізація спільних проектів розвитку територій.

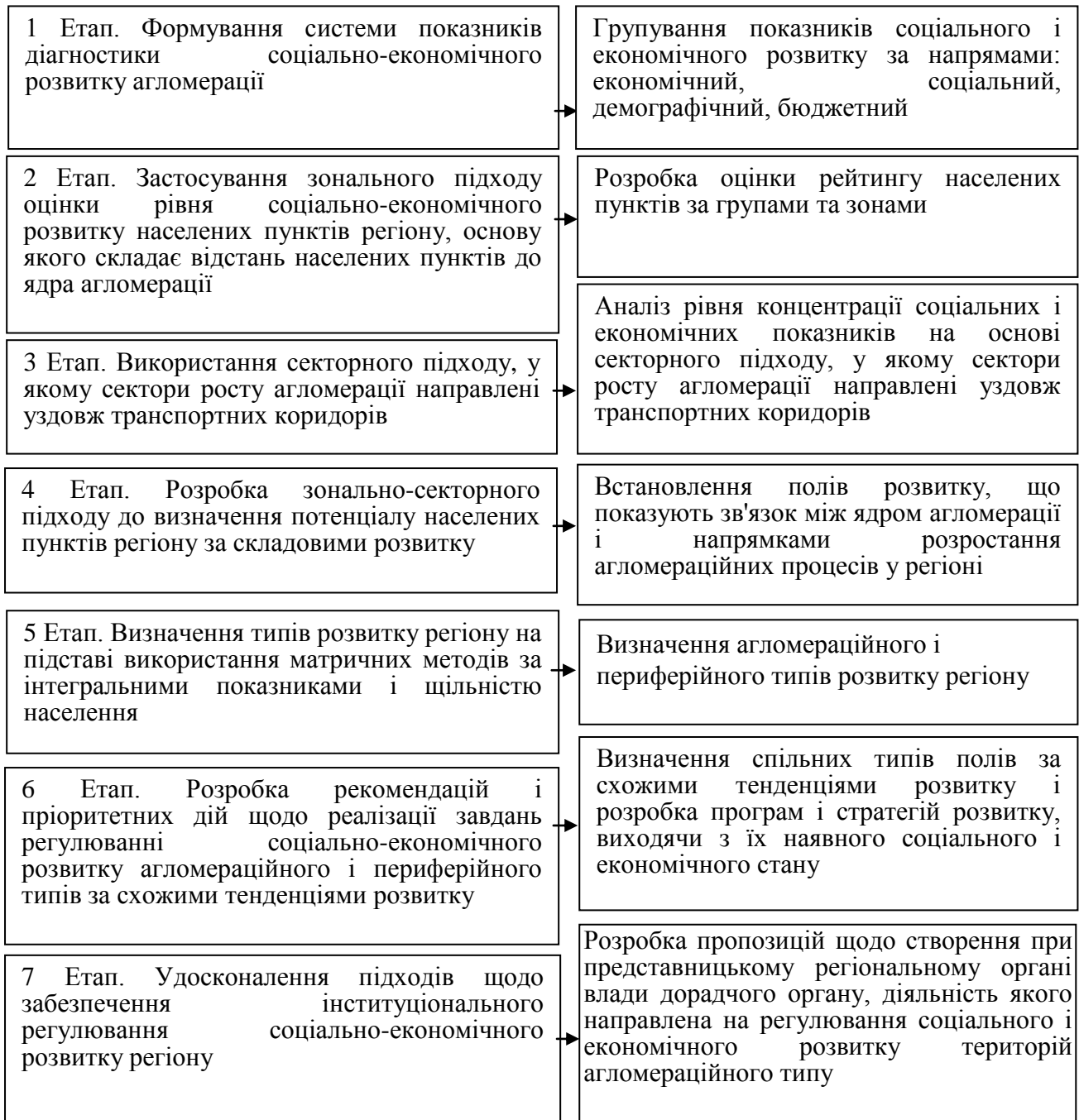

Рис. 2. Структурно-логічна схема оцінки впливу агломераційних процесів на регіональному рівні

На підставі дослідження зарубіжного досвіду доведено, що система класифікації адміністративно-територіальних одиниць в провідних країнах світу забезпечує прозору та ефективну модель статистичного моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів. Проте, для застосування її в Україні виникає необхідність зміни адміністративно-територіального устрою, що на сьогодні є актуальним і своєчасним завданням.

У другому розділі «Науково-методичне забезпечення оцінки рівня розвитку агломераційних процесів на регіональному рівні» проаналізовано

методичні підходи до оцінювання рівня розвитку агломераційних процесів на регіональному рівні, проведено діагностику соціально-економічного розвитку центру і периферії Харківського регіону на основі зонального підходу та оцінку агломераційних процесів на регіональному рівні на основі секторного підходу.

Систематизовано методичні підходи оцінки розвитку агломерацій на регіональному рівні з урахуванням вітчизняного і міжнародного досвіду. Зроблено висновок, що в існуючих методиках показники розвитку агломераційних процесів не відображають рівень ефективності використання наявних ресурсів, ступеня продуктивності праці мешканців, не показують динаміки зміни економічних та соціальних показників, які відображають соціально-економічний розвиток регіону.

Система показників діагностики соціально-економічного розвитку регіону розроблена на підставі Постанови Кабінету Міністрів України «Показники, за якими проводиться моніторинг соціально-економічного розвитку малих міст» (№ 288 від 2 квітня 2009 р.), за якою до основних соціальних показників віднесено: чисельність постійного населення, кількість дітей до 17 років, кількість пенсіонерів за віком, коефіцієнт міграційного приросту (скорочення) населення, народжуваність, смертність, кількість дитячих дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів, кількість закладів культури, кількість закладів охорони здоров'я, забезпеченість населення житлом та інші. До економічних показників віднесено: кількість суб'єктів господарювання: юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців; доходи місцевих бюджетів, що враховуються (і без урахування) під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів; видатки місцевих бюджетів на одну дитину дошкільного віку, на одного учня в галузі «Освіта»; видатки місцевих бюджетів на одного жителя в галузі «Житлово-комунальне господарство»; кількість платників податків та інші.

З метою врахування впливу агломераційних процесів на розвиток регіону, критерієм впливу обрано відстань від ядра агломерації до населених пунктів. На прикладі Харківського регіону проведено оцінку рівня соціально-економічного розвитку населених пунктів на основі зонального підходу, що дало можливість визначити зони, в яких агломераційні процеси відбуваються по-різному. В залежності від відстані населених пунктів Харківського регіону до ядра агломерації – міста Харкова (мінімальна відстань агломерації складає 10 км - смт. Мала Данилівка Дергачівського району, найбільша відстань – 176 км - с-ще Іванівка Барвінківського району) запропоновано зонування всіх населених пунктів та подальше їх групування в 12 груп (табл. 2).

Розрахунки проведені по 32 показникам соціально-економічного розвитку регіону, що дає підстави групування їх на 2 підгрупи: показники, які безпосередньо залежать від відстані до ядра агломерації і показники, що мають опосередковану залежність.

У процесі дослідження встановлено, що одним з основних показників, які безпосередньо залежать від відстані до ядра агломерації, є рівень міграційного приросту, наслідком якого є виїзд постійного населення з селищ і сіл до великого міста, де є умови працевлаштування і більш високого рівня життя.

Таблиця 2

Зонування населених пунктів регіону (за авторською методикою)

№ групи населених пунктів	Кількість населених пунктів, що входять в групу	Відстань до ядра агломерації, км	Чисельність населення у зоні, осіб	Щільність населення у групі осіб на кв. км
1 зона	11	до 20	100201	106,3
2 зона	17	до 30	107960	68,7
3 зона	13	до 40	63669	29,0
4 зона	16	до 50	47457	16,8
5 зона	10	до 60	44497	12,9
6 зона	11	до 70	35616	8,7
7 зона	14	до 80	39947	8,5
8 зона	10	до 90	43441	8,1
9 зона	12	до 100	49970	8,4
10 зона	17	до 120	54581	3,9
11 зона	12	до 140	77918	4,8
12 зона	10	більше 140	39617	менше 4,7

Рівень концентрації соціальних і економічних показників визначено на основі секторного підходу, у якому сектори росту агломерації були направлені уздовж транспортних коридорів. Такий підхід дав можливість проаналізувати розвиток агломераційних процесів, на прикладі Харківського регіону, у восьми секторах (рис. 3-4).

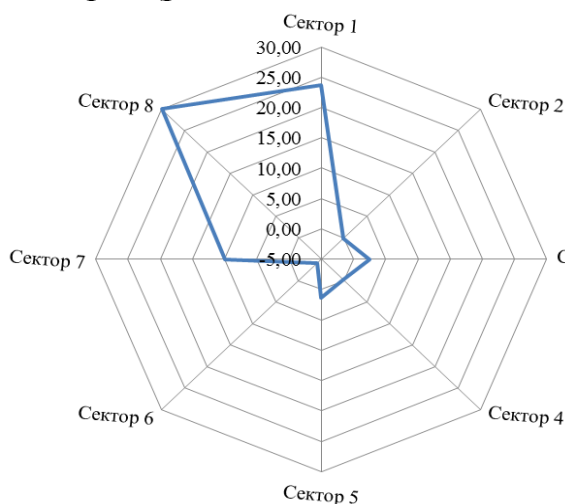

Рис.3. Коефіцієнт міграційного приросту (скорочення) населення

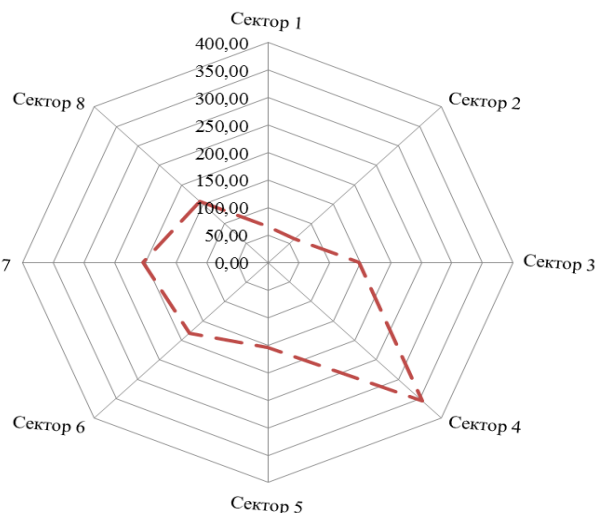

Рис. 4. Кількість суб'єктів господарювання: фізичних осіб - підприємців

Так, зокрема, коефіцієнти міграційного приросту (скорочення) населення найбільш яскраво спостерігаються у восьмому секторі, що вказує на тяжіння сільського населення до міських соціальних і економічних благ, розвиненої інфраструктури, зайнятості населення і зон відпочинку; найвища концентрація підприємств і організацій різних форм власності характерна для четвертого сектора.

Встановлено, що активність суб'єктів господарювання впливає на

агломераційні процеси в регіоні, що дає можливість стверджувати про тенденції поліцентричного розвитку регіону.

Використання методичного підходу дозволяє з'ясувати, що ядро і периферія Харківського регіону мають схожі тенденції розвитку і підтверджує поліцентричний характер соціально-економічного розвитку регіону.

У третьому розділі «Пріоритетні напрями регулювання соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням впливу агломераційних процесів» запропоновано використання зонально-секторного підходу до оцінки потенціалу населених пунктів Харківського регіону, розроблено методичний підхід до діагностики стратегічних пріоритетів розвитку та запропоновано підходи щодо забезпечення інституціонального регулювання соціально-економічного розвитку регіону.

Шляхом поєднання зонального та секторного підходів до оцінки агломераційних процесів визначено поля соціально-економічного розвитку населених пунктів регіону (на прикладі Харківського регіону - 12 зон і 8 секторів). Встановлено, що щільність населення буде змінюватися в залежності від відстані до ядра агломерації. Граничним критерієм розмежування населених пунктів обрано показник щільності населення, який розраховано на прикладі Харківського регіону (без урахування міста Харкова) і становить 46,23 осіб/кв.км.

Агломераційний тип розвитку населених пунктів характеризується наявністю концентрованого соціально-економічного потенціалу, тісними трудовими, культурно-побутовими, виробничими зв'язками, розвиненою інфраструктурою, а периферійний – низькими показниками розвитку і інвестиційної привабливості.

Для визначення типу розвитку кожного поля розраховано інтегральну компоненту соціально-економічного розвитку за формулою:

$$K_i = \sqrt[n]{\prod_{j=1}^n I_{ij}}$$

де K_i – інтегральний коефіцієнт соціально-економічного розвитку населених пунктів регіону за i -ою групою показників (демографічних; економічних; соціальних; бюджетних);

I_{ij} – стандартизоване значення показників соціально-економічного розвитку населених пунктів;

n – кількість показників, які враховані при розрахунку інтегрального коефіцієнту розвитку населених пунктів регіону.

Запропоновано згрупувати поля розвитку населених пунктів з відповідним рівнем соціально-економічного розвитку у такі групи: - поля з вираженим економічним розвитком; поля з вираженим демографічним розвитком; поля з вираженим показником бюджету і демографії; поля з збалансованим соціально-демографічним розвитком; поля з збалансованим демографічно-економічним розвитком; поля з збалансованим розвитком всіх показників (рис. 5). Кожна група полів характеризується показниками розвитку (Д- демографічний; Е – економічний; С – соціальний; Б- бюджетний). Для кожної групи полів доцільно розробити програми і стратегії розвитку, а напрями соціально-економічного

розвитку населених пунктів регіону необхідно узгодити з регіональними і державними програмами.

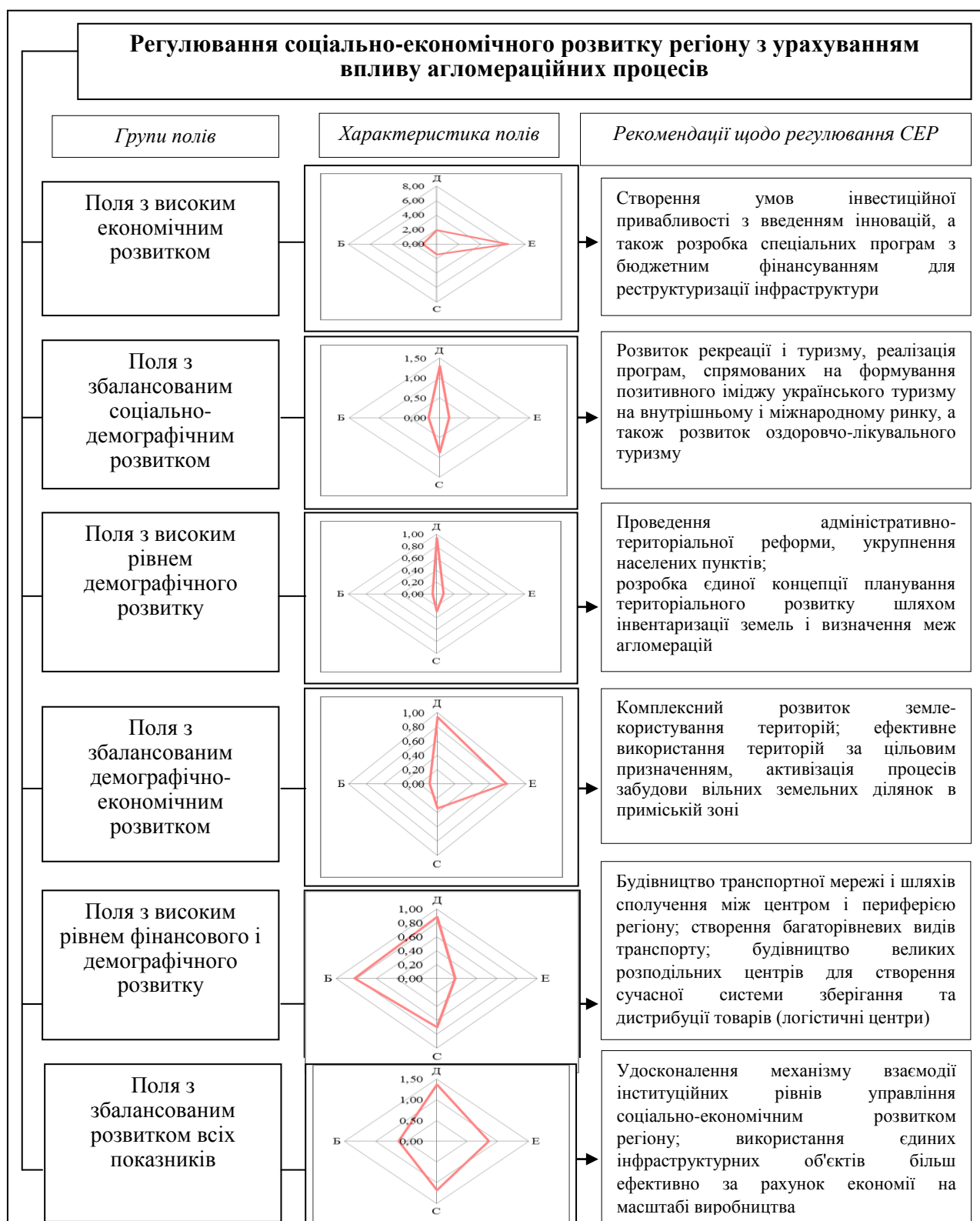

Рис. 5. Регулювання соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням впливу агломераційних процесів (Д - демографічний; Е – економічний; С- соціальний; Б- бюджетний розвиток)

Поля розвитку територій з близькими за значеннями, але низькими інтегральними показниками соціального, демографічного, економічного і

фінансового розвитку, характерні для периферійного типу. Перспективою розвитку таких полів є встановлення більш тісних соціально-економічних зв'язків, що дасть можливість інтегрування населених пунктів в нові просторово-територіальні утворення.

Результати розрахунків спозиційовані на матриці агломераційного і периферійного типів розвитку населених пунктів регіону (рис. 6).

Рис. 6. Матриця агломераційного і периферійного типів розвитку населених пунктів регіону

За результатами позиціювання населених пунктів на матриці агломераційного та периферійного типу розвитку на прикладі Харківського регіону розроблено пріоритетні дії і заходи щодо збалансованого розвитку населених пунктів. Фрагмент матриць зображено на рисунку 7-8.

Найвищий соціально-економічний потенціал спостерігається у таких населених пунктах, як Чугуїв, Новопокровка, Дергачі, Мала Данилівка, Пісочин, Солоницівка, Бабаї, Безлюдівка, Покотилівка та інші. Тому агломераційний тип регіону характеризується як найбільш економічно і соціально розвинутий, має високий потенціал територій і найбільш високу інвестиційну привабливість територій.

Матриця периферійного типу розвитку відображає велику концентрацію населених пунктів (в четвертому квадранті), які характеризуються великою віддаленістю від ядра агломерації та низькими показниками економічного і соціального розвитку. До матриці периферійного типу розвитку віднесено такі населені пункти як смт Чапаєве, м. Красноград, с-ще Веселе, с-ще Біляївка та інші. Таким чином, периферійний тип розвитку регіону характеризується як найменш розвинутий за показниками соціально-економічного розвитку.

Доведено, що на сучасному етапі розвитку регіону невирішеним питанням залишається відсутність належного регулювання соціально-економічного розвитку центру і периферії регіону.

Застосування зонально-секторного підходу дало можливість оцінити потенціал населених пунктів, встановити основні складові розвитку, наявність на відповідних територіях економічного підґрунтя розвитку, соціальних гарантій, демографічного росту і матеріально-фінансової бази.

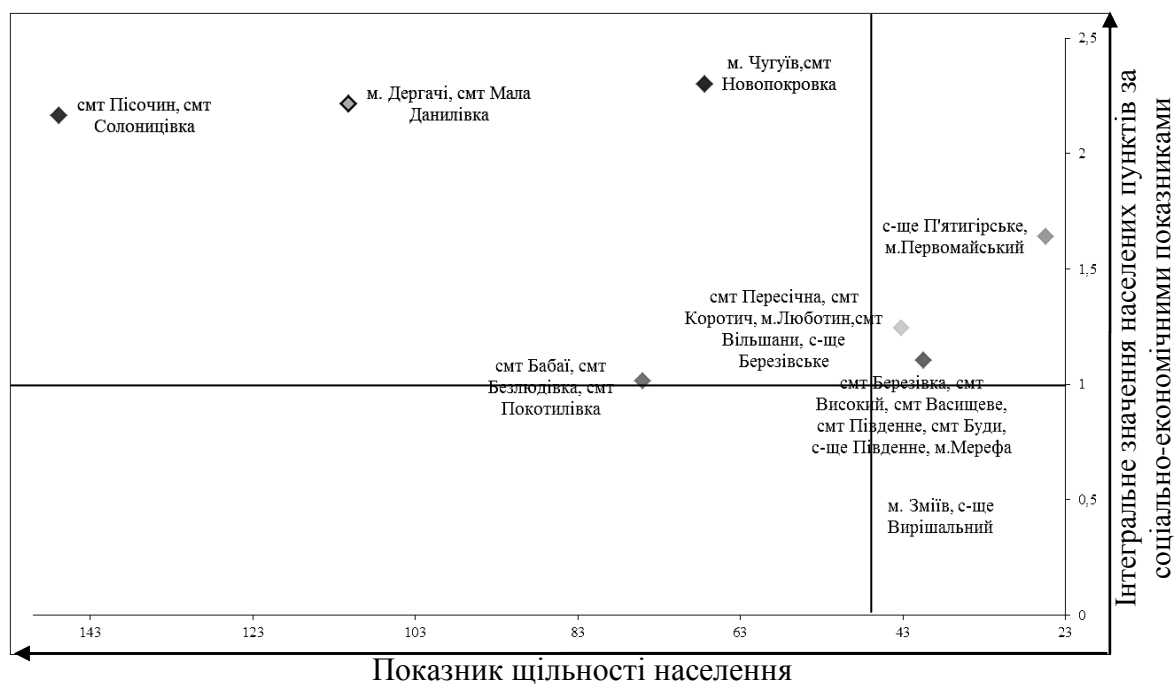

Рис. 7. Фрагмент матриці агломераційного типу розвитку населених пунктів (на прикладі Харківського регіону)

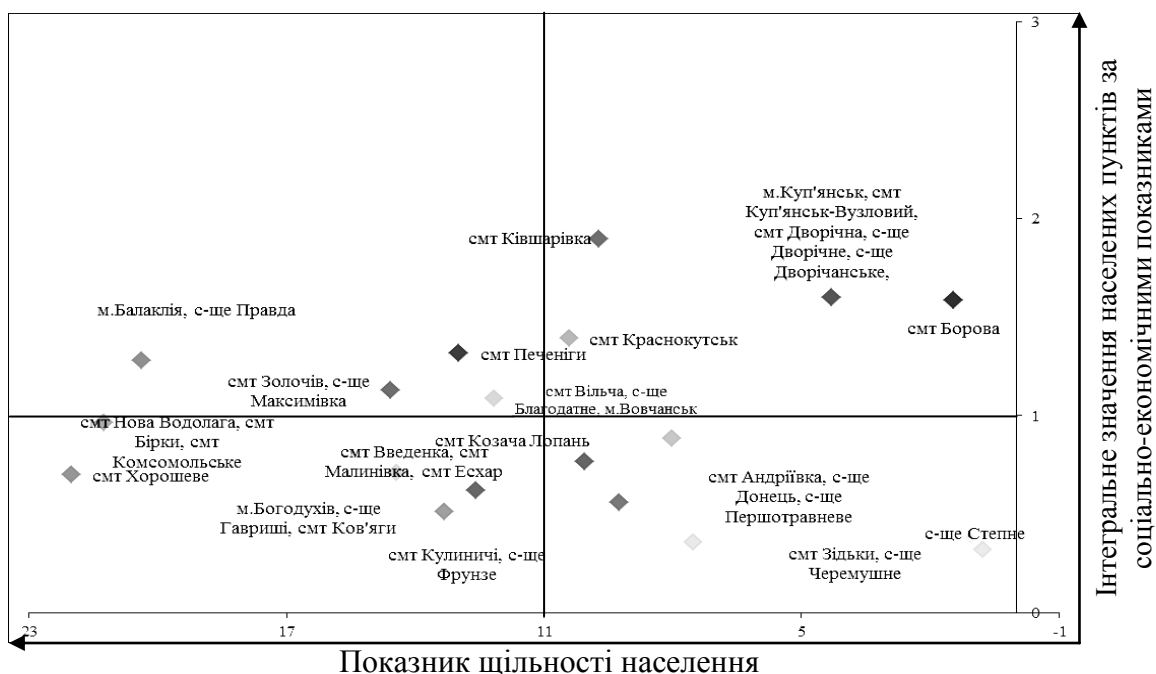

Рис. 8. Фрагмент матриці периферійного типу розвитку населених пунктів (на прикладі Харківського регіону)

Доведено, що для успішної реалізації завдань необхідною складовою є визначення окремих тенденцій розвитку населених пунктів агломераційного і периферійного типів за допомогою інтегрування їх у певні групи полів, які

мають схожі тенденції розвитку за соціальною, економічною, демографічною і бюджетною складовими.

Аналіз соціально-економічного розвитку Харківського регіону свідчить про неконтрольований характер розвитку агломераційних процесів, що актуалізує доцільність впровадження інституціонального регулювання шляхом створення при представницькому регіональному органі влади дорадчого органу – Ради з питань агломераційного розвитку. Діяльність Ради має бути направлена на аналіз існуючого положення населених пунктів, виявлення сильних і слабких сторін, а також формування стратегічних планів розвитку і реалізацію пріоритетних проектів.

Реалізація стратегічних дій і заходів, спрямованих на рівномірний соціально-економічний розвиток всіх територій, дозволить призупинити процеси моноцентричного розвитку навколо і в середині обласного центру, які супроводжуються високим рівнем розшаруванням населення за критеріями (за рівнем доходів, рівнем і якістю життя населення, за можливостями отримання базових соціальних послуг). Напрями регулювання соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням впливу агломераційних процесів дозволять реалізувати такі заходи: оптимізувати систему розподілу праці на основі диверсифікації економіки і спеціалізації; удосконалити транспортну інфраструктуру; комплексно розвивати землекористування територій; реалізувати крупні проекти (логістичні, інфраструктурні, енергетичні); розвивати освітню, соціальну, торгово-розважальну, туристичну інфраструктуру, тощо.

Пріоритетними центрами зростання Харківського регіону встановлено окремі сектори переробної промисловості, модернізація транспортної інфраструктури, розвиток агропромислового комплексу, надання освітніх і науково-консультативних послуг.

Запропонований методичний підхід оцінки розвитку регіону дозволяє визначити основні тенденції розвитку та враховувати їх при розробці регіональних програм і стратегій в залежності від наявного соціального і економічного стану і регулювати соціально-економічний розвиток регіону під впливом агломераційних процесів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливе науково-практичне завдання теоретико-методичного обґрунтування застосування наукових підходів та розробки практичних рекомендацій щодо оцінки потенціалу населених пунктів регіону та регулювання його соціально-економічного розвитку з урахуванням агломераційних процесів. Відповідно до цілей і задач дослідження отримано такі результати теоретичного та науково-практичного характеру:

1. У процесі дослідження сутності категорій «регіон», «район», «місто», «агломерація» на основі використання методів дослідження (морфологічного аналізу, логіко-діалектичного методу пізнання та ін.) визначено спільні риси та відмінності для різних територіально-просторових утворень, що дало можливість розкрити сутність міської агломерації як соціально-економічної системи регіону. Така система включає в себе регіональні міжгалузеві зв'язки населених пунктів, їх

майнових комплексів, промислових і транспортних зв'язків, систем комунікацій, в якій проявляється агломераційний ефект, що сприяє соціально-економічному розвитку регіону.

2. Удосконалено класифікацію агломерацій за основними ознаками розвитку – за кількістю центрів розвитку продуктивних сил та за народногосподарськими функціями. Це дозволило зробити висновки про доцільність застосування таких термінів, як конурбація, протоагломерації. Запропонована класифікація є основою для обґрунтування пріоритетних напрямів прогресивних змін, найбільш важливих управлінських впливів.

3. Удосконалено зміст поняття «агломераційний процес», який розглядається як динамічний процес розвитку територій, що характеризуються високим соціально-економічним потенціалом, розвиненою інфраструктурою, сприятливими умовами розвитку бізнесу, що дає можливість визначати основні тенденції розвитку регіону і враховувати їх при розробці регіональних програм і стратегій в залежності від наявного соціального і економічного стану. Визначено складові розвитку агломераційних процесів, які визначають зміни економічного стану регіону, що в свою чергу, вимагає від органів влади відповідного регулювання цих процесів.

4. Аналіз соціально-економічних показників для визначених зон дав можливість встановити межі агломераційних процесів, де можна чітко відслідкувати соціально-економічні зв'язки. На прикладі Харківського регіону показано, що в населених пунктах, віднесених до 1-4 зони, агломераційні процеси більш виражені, а наявність суб'єктів господарювання впливає на розвиток економічної сфери регіону і його агломерації.

5. Удосконалено секторний підхід до визначення рівня соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням розміщення транспортних коридорів, що дозволяє запропонувати напрями формування конкурентоздатних агломераційних форм розселення, які сприяють підвищенню якості життя населення, ефективності роботи галузей економіки населених пунктів і можливостей використання їх соціально-економічного потенціалу. Для Харківського регіону визначено вісім секторів росту агломераційних процесів, які показують напрямок соціально-економічного розвитку.

6. Розроблено підходи до визначення типів (агломераційного та периферійного) розвитку населених пунктів регіону на основі зонально-секторного підходу за рівнем розвитку та соціальним і економічним потенціалом. Для кожної групи полів зі схожими тенденціями розвитку розроблені відповідні управлінські рекомендації. Проведено позиціонування населених пунктів Харківського регіону на матриці рівня соціально-економічного розвитку за інтегральною компонентою соціально-економічного розвитку регіону та щільністю населення.

7. Розроблено підхід щодо взаємодії інституціональних рівнів управління шляхом створення дорадчого органу при представницькому органі влади. Обґрунтовано, що для підвищення конкурентоздатності територій регіону необхідною умовою є реалізація стратегічних дій і заходів, які направлені на забезпечення рівномірного розвитку регіону і перехід від моноцентричної до поліцентричної моделі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Биченко Л.А. Зональний підхід у діагностиці агломераційних процесів соціального розвитку Харківського регіону [Текст] / Л.А. Биченко // Комунальне господарство міст: серія: економічні науки, випуск 117. Наукова організація «ХНУМГ», Харків, 2014. – С. 146 – 150.
2. Биченко Л.А. Фактори впливу на соціально-економічний розвиток міських агломерацій [Текст] / Л.А. Биченко // Економіка ХХІ сторіччя: фінансові та інноваційно-інвестиційні аспекти: збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук. Наукова організація «Перспектива». – Дніпропетровськ: «Гельветика», 2014. – С. 39 – 44.
3. Биченко Л.А. Агломерация – приоритетные направления совершенствования территориально-пространственного и административного реформирования Украины [Текст] / Л.А. Биченко, В.Т. Семенов, А.В.Завальный // Современные проблемы архитектуры и градостроительство: научно-технический сборник, выпуск 36. – Киев: КНУБА, 2014. – С. 344-351. *(Особистий внесок здобувача: запропоновано впровадити у практику управління агломераціями закордонний досвід)*.
4. Биченко Л.А. Агломерации – сучасний стан та перспективи розвитку [Текст] / Л.А. Биченко, В.Т. Семенов, О.В. Димченко // Містобудування та територіальне планування: науково-технічний збірник, випуск 52. – Київ: КНУБА, 2014. – С. 90-104 с. *(Особистий внесок здобувача: проаналізовано тенденції розвитку агломерацій і запропоновано пріоритетні дії і заходи щодо їх управління)*.
5. Биченко Л. А. Системність механізму програмування економічного розвитку регіонів [Текст] / Л. А. Биченко, Сергієнко В.І. // Комунальне господарство міст: науково-технічний збірник, випуск 111, серія: економічні науки- Київ : «Техніка», 2013. – С. 65-73. *(Особистий внесок здобувача: запропоновано розглядати міську агломерацію як соціально-економічну систему регіону)*.
6. Биченко Л. А. Проблеми розвитку Харківської міської агломерації. [Текст]. / Л. А. Биченко // Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. - Хмельницький: «Наука і економіка», 2012, №4. - С. 334-339.
7. Биченко Л.А. Регіональний економічний розвиток в контексті проведення економічних реформ в Україні. [Текст]. / Л.А. Биченко, В.М. Бабаєв, // Науковий журнал «Економічний часопис». - Київ: «Софія-А», 2011, №1-2. – С. 20-22. *(Особистий внесок здобувача: визначено шляхи з підвищення якості організації надання послуг населенню)*.
8. Биченко Л. А. Застосування європейських стандартів щодо визначення адміністративного статусу великих міст [Текст] / Л.А. Биченко, Н.В. Фоміцька, Г.В. Висоцька // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць ОРІДУ – Випуск 3 (47). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2011.- С. 216-219. *(Особистий внесок здобувача: запропоновано впровадити у практику управління великими містами міжнародні стандарти адміністративно-територіального устрою)*.
9. Биченко Л. А. Теоретические основы построения и анализа агрегированной расширенной модели межотраслевого баланса моноцентрических городских агломераций [Текст] / Л. А. Биченко, В. Н. Бабаев, Л. Н. Шутенко, В. И. Торкатюк // Комунальне господарство міст: науково-технічний збірник, серія: економіка. - Харків: «ХНАМГ», 2011, Випуск 100. – С. 4 -23. *(Особистий внесок здобувача: проаналізовано умови розвитку моноцентричних міських агломерацій)*.

10. Биченко Л. А. Управління соціально-економічним розвитком міських агломерацій. [Текст]. / Л. А. Биченко // Міжнародний науково-практичний журнал «Економіка і держава». - Київ: «ДСК центр», 2011, №3. – С. 92-96.

11. Биченко Л. А. Актуальні питання розвитку міських агломерацій. [Текст]. / Л. А. Биченко // Актуальні проблеми державного управління. – Х.: ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011, №2 (40). – С. 207-213.

12. Биченко Л. А. Нормативно-правові засади відокремлення власності територіальних громад. [Текст]. / Л. А. Биченко // Науковий вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка «Економіка і регіон». - Полтава: ПолтНТУ, 2010, №1 (24). – С. 53 - 57.

13. Биченко Л. А. Особливості фінансового управління об'єктами комунальної власності на регіональному рівні [Текст] / В.М. Бабаєв, Л.А. Сапатюк (Л.А.Биченко) // Коммунальное хозяйство городов: научно-технический сборник, серия: экономические науки.- Киев: «Техника», 2010, Выпуск 94. – С. 10 - 16. (*Особистий внесок здобувача: визначено особливості управління комунальною власністю на рівні регіону*).

14. Биченко Л. А. Працересурсний потенціал України: економічна оцінка та раціональне використання в системі соціально-трудових відносин регіонів [Текст]. / Л. А. Биченко // Коммунальное хозяйство городов: научно-технический сборник, выпуск 82, серия: экономические науки- Киев : «Техника», 2008. – С.316 -322.

Праці у наукових періодичних виданнях інших держав або у виданнях України, які включені до міжнародних науко метричних баз

15. Быченко Л. А. Оценка эффективности использования коммунальной собственности (на примере коммунальных предприятий Харьковской городской агломерации) [Текст] /Л. А. Быченко, А. В. Ковалевская // Новый университет : экономика и право. – Йошкар-Ола, «Вертикаль», 2013. - № 6-7. – С. 42-50. (Автором проведен анализ эффективности функционирования коммунальных предприятий, в том числе эффективности использования коммунальной собственности Харьковской городской агломерации).

16. Биченко Л. А. Організаційний механізм управління майновим комплексом міських агломерацій [Текст] / Л.А. Биченко, Н.В. Фоміцька, А.В. Ковалевська. - Міжнародний науковий журнал The Advanced Science Journal™ (ISSN 2219-746X, e-ISSN 2219-7478.- Випуск 2. – Сполучені Штати, 2014. – С. 15-19.

Опубліковано праці апробаційного характеру:

17 Биченко Л. А. (Сапатюк Л.А.). Управління фінансами міських агломерацій. [Текст]. / Л.А. Сапатюк В.М. Бабаєв // Антикризисні механізми регіонального та муніципального розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 9 квітня 2010 р,- Київ: «АМУ», 2010. Ч.-2. – С. 19 -21.

18 Биченко Л. А. (Сапатюк Л.А.). Нормативно-правові принципи місцевого самоврядування. [Текст]./Л.А. Сапатюк, В.М. Бабаєв//Актуальні проблеми регіонального управління та місцевого самоврядування: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 8 квітня 2011 р.- Київ:«АМУ», 2011.- 78-80 с.

19 Биченко Л. А. (Сапатюк Л.А.). Місцеві фінансові ресурси як інструмент економічного зростання регіонів [Текст]. / Л.А. Сапатюк, В.М. Бабаєв // Матеріали восьмої міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток міст. Управління проектами і програмами міського і регіонального розвитку», 25 березня 2010 р. – Харків: ХНАМГ, 2010. - 59 - 60 с.

20 Биченко Л. А. Структура соціально-економічного комплексу [Текст]. / Л.А. Биченко // Державне управління та місцеве самоврядування: тези ІХ Міжнар. наук. конгресу, 26 – 27 березня 2009 р. - Харків: ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. – 87-88 с.

21 Биченко, Л. А. Велике місто як специфічний прояв розміщення продуктивних сил [Текст]. / Л. А. Биченко // Стратегія розвитку сучасного міста / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 25-27 квітня 2012 р. - Сімферополь: Кримський інститут бізнесу УЕУ, 2012. – 18-23 с.

22 Биченко Л.А. Структура власності в економіці розвинутих держав світу [Текст]. / Л. А. Биченко // Тезиси доповідей XXXVI науково-технічної конференції викладачів, аспірантів і співробітників Харківської національної академії міського господарства, 12 травня 2012 р. – Х.: ХНАМГ, 2012. - 74 - 75 с.

23 Биченко Л. А. Організаційно-господарське управління власністю міських агломерацій [Текст]. / Л. А. Биченко // Завдання державного, регіонального та муніципального управління в контексті нових реалій національного розвитку: Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю, 6 квітня 2012 р. – К.: АМУ, 2012. – 318 -319 с.

24 Биченко Л. А. Методичний підхід до оцінки розвитку агломерацій. [Текст]. / Л. А. Биченко // Менеджмент міського та регіонального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 23 квітня 2013 р., - Харків: ХНАМГ, 2013. – 33 -34 с.

25 Биченко Л. А. Проблеми розвитку Харківської міської агломерації. [Текст]. / Л. А. Биченко // Сталий розвиток підприємств, регіонів, країн: матеріали міжнародної науково-практичної конференції – Дніпропетровськ, 5-7 листопада 2012 р.: Дніпропетровськ: НГУ, 2012. – 184 – 186 с.

26 Биченко Л. А. Запровадження Європейського досвіду щодо визначення адміністративного статусу великих міст. [Текст]. / Л. А. Биченко // Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення діяльності органів влади: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю 22 листопада 2011 р. - Полтава: ПолтНТУ, 2011. – 98 -100 с.

27 Биченко Л. А. Управление коммунальной собственностью [Текст]. / Л.А. Биченко // Менеджмент как фактор социально-экономического развития: сборник студенческих научных работ, выпуск 6., 7 апреля 2006 г. - Киев, 2006.- 100-101 с.

28 Биченко Л. А. Комунальна власність як основа забезпечення економічного і соціального розвитку муніципальних утворень. [Текст]. / Л. А. Биченко // Європейські орієнтири муніципального управління: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю 14 березня 2008 р. - Київ: АМУ, 2008. – 312 -314 с.

29 Биченко Л. А. Соціально-економічний розвиток міста [Текст]. / Л. А. Биченко // Сучасні тенденції розвитку державного управління та місцевого самоврядування: матеріали науково-практичної конференції, 29 лютого 2008 р.- Харків: ХарПІ НАДУ «Магістр», 2008. – 65-67 с.

30 Биченко Л. А. Основні заходи формування майнових відносин між владними органами. [Текст]. / Л. А. Биченко // Сталий розвиток міст. Управління проектами і програмами міського і регіонального розвитку: матеріали дев'ятої міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. 18 березня 2012 р.,- Харків: ХНАМГ, 2012. – 139 -140 с.

31 Биченко Л. А. Методичний підхід до оцінки соціального розвитку агломерацій [Текст]. / Л. А. Биченко // Актуальні соціально-економічні та правові проблеми

розвитку України та її регіонів: міжнародний круглий стіл, 8 травня 2013 р. – Одеса, 2013. – 21-22 с.

32 Биченко Л. А. Вплив урбанізаційних процесів на соціальний розвиток агломерацій в Україні [Текст]. / Л. А. Биченко // Сучасні проблеми правового, економічного і соціального розвитку держави: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції 22 листопада 2013 р. – Харків, 2013. -134 - 135 с.

33 Биченко Л. А. Менеджмент експлуатації житлового багатоквартирного об'єкту нерухомості [Текст]. / Л. А. Биченко, Зозуля О.О. // IV Міжнародна науково-практична конференція магістрів, аспірантів та науковців «Управління проектами в умовах транзитної економіки», 13-14 грудня 2013 р. – Одеса, 2013. – 35-36 с.

34 Биченко Л. А. Форми майнових відносин між владними органами у міській агломерації [Текст]. / Л. А. Биченко, Ковалевська, А.В. // IX Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правових простір», 6 грудня 2013 р. – Маріуполь, 2013. – 25-27 с.

35 Биченко Л. А. Оцінка ефективності використання комунальної власності (на прикладі комунальних підприємств ядра Харківської агломерації) [Текст] / Л. А. Биченко, А. В. Ковалевська // Соціально-економічний розвиток України та регіонів: проблеми науки та практики, 23-24 травня 2013 р. – Харків «ІНЖЕК», 2013.- 283 – 287 с.

36 Биченко Л. А. Актуальність управління комунальною власністю в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку міських агломерацій [Текст] / Л. А. Биченко, А. В. Ковалевська // Інноваційні підходи та механізми державного та муніципального управління: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 12 квітня 2013 р. – Київ «АМУ», 2013.- 118 - 120 с.

37 Биченко Л. А. Механізми управління міським територіальним розвитком [Текст]. /Л.А. Биченко (Л. А. Сапатюк) // Матеріали II-ої Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Актуальні питання теорії та практики менеджменту» 16-18 березня 2011 р. . – Луганськ.: ТОВ «Віртуальна реальність», 2011. – 90 - 91 с.

38 Биченко Л. А. Управління комунальною власністю агломерацій [Текст]. / Л.А. Биченко (Л. А. Сапатюк) // Матеріали XXXV науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених Харківської національної академії міського господарства, 8 квітня 2010 р. . – Харків.: ХНАМГ, 2010. – 90 - 91 с.

39 Биченко Л. А. (Сапатюк Л.А.). Світовий досвід організації діяльності щодо управління майном міських агломерацій [Текст]. / Л. А. Сапатюк // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: збірник тез доповідей восьмої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, 24-25 лютого 2011 р., – Тернопіль.: ТНЕУ, 2011. – 273 - 274 с.

40 Быченко Л. А. Совершенствование региональной инвестиционной политики [Текст] / Л.А. Быченко, В. И. Торкатюк, И.А. Дмитрук, // XXXVI научно – техническая конференция преподавателей, аспирантов и сотрудников Харьковской национальной академии городского хозяйства, 25 марта 2012 г., – Харьков : ХНАГХ, 2012. – 95 – 97 с.

АНОТАЦІЯ

Биченко Л.А. Регулювання соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням впливу агломераційних процесів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка – Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова. – Харків, 2015.

У дисертації розроблено науково-методичні підходи та практичні рекомендації з регулювання соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням агломераційних процесів. Введені методики оцінки розвитку регіону дають можливість впровадження нових напрямів розвитку регіону, які полягають у врахуванні агломераційного і периферійного типу розвитку населених пунктів. Методики включають поєднання зонального і секторного підходів, що дає можливість оцінити потенціал населених пунктів регіону, встановити основні складові розвитку, наявність на відповідних територіях економічної основи розвитку, соціальних гарантій, демографічного росту і матеріально-фінансової бази, визначати основні тенденції розвитку та враховувати їх при розробці регіональних програм і стратегій в залежності від наявного соціального і економічного стану.

Розроблені наукові підходи щодо забезпечення інституціонального регулювання соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням агломераційних процесів. Передбачено можливість створення при обласній раді дорадчого органу, який забезпечує регулювання агломераційних процесів. Це дає можливість об'єднання зусиль адміністративно-територіальних одиниць в межах регіону в реалізації великих проектів розвитку соціальної, інженерної і транспортної інфраструктури.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, регіон, агломерація, агломераційні процеси, методика оцінки, поля розвитку, інституціональне регулювання розвитку.

АННОТАЦИЯ

Быченко Л.А. Регулирование социально-экономического развития региона с учетом влияния агломерационных процессов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – региональная экономика и развитие продуктивных сил. – Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова, Харьков, 2015.

В диссертации разработаны научно-методические подходы и практические рекомендации по регулированию социально-экономического развития региона с учетом агломерационных процессов. Введенные методики оценки развития региона дают возможность внедрения новых направлений целевого сценария развития региона, которые заключаются в учете агломерационного и периферийного типа развития населенных пунктов. В исследовании агломерационный тип развития региона характеризуется высокими социально-экономическими показателями, высокой плотностью населения, а также показывает экономическую выгоду от территориальной концентрации производства и других экономических объектов, которые располагаются рядом с ядром агломерации. Определено, что периферийный тип развития характеризуется менее благоприятными условиями

социально-экономического развития территорий, а также большей территориальной отдаленностью от центра региона.

Научные разработки дают возможность оценить потенциал населенных пунктов региона, установить основные составляющие развития, наличие на соответствующих территориях экономической основы развития, социальных гарантий, демографического роста и материально-финансовой базы, определить основные тенденции развития и учитывать их при разработке региональных программ и стратегий в зависимости от имеющегося социального и экономического состояния. Разработаны научные подходы относительно обеспечения институционального регулирования социально-экономического развития региона с учетом агломерационных процессов, в частности, предусмотрено возможность создания при областном совете совещательного органа, деятельность которого направлена на регулирование социального и экономического развития территорий агломерационного типа. Это дает возможность объединения усилий административно-территориальных единиц в границах региона в реализации крупных проектов развития социальной, инженерной и транспортной инфраструктуры.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, регион, агломерация, агломерационные процессы, методы оценки, поля развития, институциональное регулирование развития.

ABSTRACT

L.A. Bychenko. Regulation of Social And Economic Development with the Influence of the Sintering Process. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics, specialty 08.00.05 – the development of productive forces and regional economy – O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv. – Kharkiv, 2015.

The thesis introduces the scientific and methodical approaches and practical recommendations on regulation of social and economic development based on agglomeration processes. Introduced methodology of the region development evaluation enables the implementation of new areas of the target scenario of the region development that lie in consideration of agglomeration and peripheral types of settlements. Scientific developments make it possible to evaluate potential of the region settlements, establish the basic components of development and presence of economic basis of social guarantees, demographic growth, material and financial base in the territories; identify major trends and take them into account when developing regional programs and strategies based on existing social and economic status. Scientific approaches to providing institutional regulation of social and economic development based on agglomeration processes have been developed. In particular, the possibility of creating a regional council with an advisory body whose activities should be aimed at regulating the social and economic development of agglomeration type territories has been suggested. This enables the joint efforts of administrative units in the region in the implementation of major projects of social, engineering and transport infrastructure.

Keywords: social and economic development, region, agglomeration, agglomeration processes, evaluation methodology, areas of development, institutional regulation of development.

БИЧЕНКО ЛЮДМИЛА АНАТОЛІЇВНА

РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ З
УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ АГЛОМЕРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і
регіональна економіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск:

д.т.н., проф. В.І.Торкатюк

Підп. по друку 30.10.2015
Друк на різнографі
Зам. № 9837

Формат 60×84 1/16
Ум.друк.арк.0,9
Тираж 100 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова, вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@khame.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4705 від 28.03.2014